

هیدروپلیتیک ترکیه، اهداف و بازتاب‌های فضایی

(نمونه موردی: گاپ یا پروژه آناتولی جنوب شرقی)

محسن سلطانی^۱

معصومه محمدی^۲

حامد جاوید تهرانی^۳

چکیده

هیدروپلیتیک، به مطالعه نقش آب بر رفتارهای سیاسی بازیگران در سطوح مختلف می‌پردازد. کشور ترکیه با آگاهی نسبت به تحولات آبی منابع آب، به دلیل داشتن موقعیت مطلوب از نظر وجود منابع آبی و از جمله قرارگیری در بالادست دو رودخانه بزرگ دجله و فرات، با اجرای پروژه‌ای تحت عنوان گاپ درصدد بهره‌گیری از هیدروپلیتیک برای پیگیری اهداف سیاسی - اقتصادی خود در دو عرصه ملی و فراملی می‌باشد. پژوهش کنونی با روش توصیف-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، به بررسی مهم‌ترین اهداف هیدروپلیتیک ترکیه از اجرای پروژه گاپ و بازتاب‌های فضایی آن پرداخته است. با توجه به نتایج به دست آمده، کاهش نفوذ گروه تروریستی پ.ک.ک، افزایش همگرایی کردها با ملت ترکیه، امنیت آبی، ایجاد گسست فضایی بین مناطق کردنشین، تقویت غرور ملی ترکیه، رفع موانع الحاق به اتحادیه اروپا، دستیابی به اهداف اقتصادی، افزایش وزن ژئوپلیتیکی ترکیه و ملی‌سازی منابع آبی مشترک از مهم‌ترین اهداف داخلی، همگرایی منطقه‌ای با اسرائیل، اجرای سیاست آب در برابر نفت، ارتقای توان بازیگری از طریق ایجاد وابستگی غذایی در عرصه بین‌المللی و پیگیری استراتژی نئوعثمانیسم از مهم‌ترین اهداف منطقه‌ای و تنش‌های سیاسی با همسایگان، بحران زیست‌محیطی در غرب آسیا، نابودی بخشی از بناهای متعلق به هویت کردی، کاهش سطح آب اروندرود و تبعات آن، شکل‌گیری روندهای مهاجرتی داخلی و خارجی و بروز مجموعه‌ای از اعتراضات داخلی و بین‌المللی از مهم‌ترین بازتاب‌های فضایی اجرای پروژه گاپ محسوب می‌شوند.

واژگان کلیدی: هیدروپلیتیک، ترکیه، گاپ، اهداف، بازتاب فضایی.

۱. کاندیدای دکترای جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد. ایران (نویسنده مسئول).

Sorena_698842@yahoo.com

۲. کارشناسی جغرافیا، کارمند آموزش و پرورش شهرستان نیشابور

۳. دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

۱. مقدمه

سدسازی یکی از متداول‌ترین این راهکارها برای ذخیره کردن آب در مخازن عظیم، تولید انرژی و ... به شمار می‌رود. پروژه آناتولی جنوب شرقی یا در اختصار (GAP)، طرحی عمرانی است که بر اساس آن، دولت ترکیه در نظر داشته مجموعه‌ای از سدها و نیروگاه‌های برق آبی را بر قسمت بالادست رودخانه‌های بین‌المللی دجله و فرات بسازد که از کوه‌های آناتولی مرکزی سرچشمه گرفته و از جنوب شرقی آن کشور به سوی سوریه و عراق روان می‌شوند. اجرای این طرح بسیار بلندپروازانه از ۱۹۷۷ میلادی که سراسر منطقه مرزی ترکیه با سوریه و عراق و تا نزدیکی مرزهای ایران را شامل می‌شود، ضمن وجود برخی اهداف کلی از جمله ایجاد توسعه پایدار روستایی، بهبود وضع زندگی ساکنان جنوب شرقی ترکیه که عمدتاً کردنشین هستند و ...، به نظر می‌رسد اهداف سیاسی-امنیتی-اقتصادی مهم و کلانی فراتر از اهداف اولیه را از سوی دولت ترکیه پیگیری می‌کند. اهدافی که در دو مقیاس ملی و فراملی تعریف شده‌اند و علاوه بر بازتاب‌های فضایی گسترده در منطقه جنوب غرب آسیا در حال حاضر، در آینده‌ای نزدیک تأثیرات مخربی بر زندگی میلیون‌ها نفر از ساکنان این منطقه از جهان خواهد داشت.

بی‌ثباتی‌های پیش‌آمده در خاورمیانه در سالیان اخیر و به ویژه بحران‌های داخلی در کشورهای پایین دست گاپ یعنی عراق و سوریه نیز فرصت فوق‌العاده‌ای را در اختیار ترکیه قرار داده تا بلندپروازی‌های خود را در رابطه با منابع آب دجله و فرات را فراغ‌بال بیشتری دنبال کند و اکنون کنترل بخش اعظمی از منابع آب خاورمیانه را که کشورهای این منطقه را در ابعاد مختلف به شدت متأثر می‌سازد در اختیار بگیرد.

با توجه به آنچه که در این نوشتار بیان گردید، هدف و سؤال اصلی پژوهش کنونی این است که مهم‌ترین اهداف دولت ترکیه از اجرای پروژه گاپ در دو عرصه داخلی و خارجی چیست و مهم‌ترین بازتاب‌های فضایی ناشی از پیگیری طرح یاد شده کدامند؟ و با توجه به اینکه سؤال از نوع اکتشافی می‌باشد، لذا دارای فرضیه نیست.

۲. روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش، با توجه به ماهیت نظری آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد و اطلاعات مورد نیاز در قالب منابع کتابخانه‌ای و مراجعه به منابع معتبر، کتب، مقالات و سایت‌های مرتبط با سازمان‌ها و وزارتخانه‌های کشورهای ترکیه و عراق به دست آمده است.

۳. مبانی نظری و محیط‌شناسی پژوهش

۱-۳. مبانی نظری

۱-۱-۳. هیدروهمژمون^۱

هیدروهمژمون وضعیتی است که در آن کشور قوی از مقدار بیشتری آب نسبت به سهم خود استفاده می‌کند. به عبارتی بهتر؛ کشور هیدروهمژمون، کشوری است که کنترل‌کننده نحوه و میزان بهره‌برداری از منابع آب مشترک بوده و به عنوان یک قدرت برتر می‌تواند به گونه‌ای عمل کند که یا سایر کشورهای ذی‌مدخل را وادار کند تا زیر سلطه یا تحت رهبری او باشند و یا اینکه طوری اقدام نماید تا به شکلی مثبت و به وسیله آن تمام کشورهای ساحلی حوضه از منافع آن سود ببرند. (Warner and Zeitoun, 2008: 805). با توجه به این موضوع کشورهایی که در نوع اول به سر می‌برند می‌توانند به استراتژی ضد همژمونی بر پایه قدرت چانه‌زنی روی آورند. از مهم‌ترین این اقدامات می‌توان به استفاده از قوانین بین‌المللی، اصول اخلاقی، امنیت‌زایی، مذاکره و ... اشاره کرد که کشورهای غیر هیدروهمژمون می‌توانند در مقابل هیدروهمژمون منفی بکار گیرند و نوع هیدروهمژمون حوضه خود را به شکل مثبت (رهبری) تغییر دهند. (Qureshi et al, 2019:254).

۲-۱-۳. هیدروپلیتیک^۲ یا سیاست آب^۳

هیدروپلیتیک به سیاست‌هایی که تحت تأثیر در دسترس بودن آب و منابع آبی، به عنوان یک ضرورت برای همه اشکال زندگی و پیشرفت بشریت قرار دارد، اطلاق می‌شود. این اصطلاح اولین بار توسط جان واتربری^۴ در کتابش با عنوان «هیدروپلیتیک دره نیل»^۵، بکار رفت (Moradi Tadi, 2017: 74). پیتر هاگت در مدل فرضی خود (هایپوتیتیکا) به هنگام برشمردن عوامل دوازده‌گانه جغرافیایی تنش‌زا میان کشورها، شش تنش را در پیوند با موضوع آب و از آن میان، چهار مورد را به آب‌های مشترک نسبت می‌دهد. (Zaki and et al. 2015: 37). علاوه بر تعاریفی که برشمرده شد، در مقاله حاضر تعریف زیر مبنا قرار گرفته است: هیدروپلیتیک گرایشی از جغرافیای سیاسی است که درهم‌تنیدگی مناسبات قدرت با اندرکنش‌های جوامع و واحدهای سیاسی-فضایی بر سر منابع آب شیرین از مقیاس محلی تا جهانی را مطالعه می‌کند. (Kavianirad, 2020:40). هر کشور دارای سیاست‌های آبی خاص خود بوده و از این‌رو به مدیریت منابع آب در داخل سرزمین خود می‌پردازد تا علاوه بر رفع نیازهای داخلی، در

1. Hedro-Hegemony

2. Hydro politics

3. Water Politics

4. John Waterbury

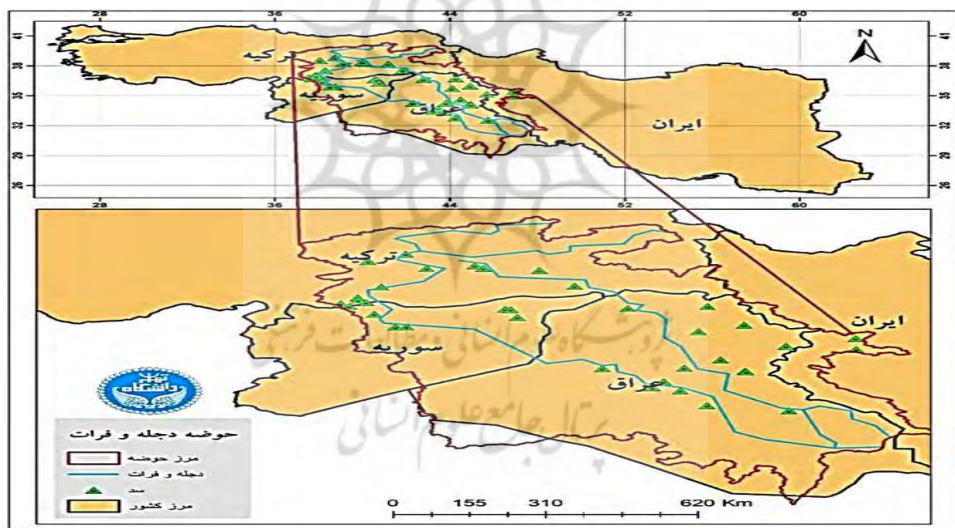
5. Hydro politics of the Nile Valley

عرصه خارجی نیز بهتر بتواند در جهت دستیابی به منافع و اهداف ملی گام بردارد و این روند گاهی منجر به تنش‌های شدید در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی می‌شود. کمبود رو به تزاید آب و منافع مشترک کشورها بر سر آب‌های بین‌المللی نظیر رودخانه‌ها سبب شده است که آب عاملی تعیین‌کننده در روابط آن‌ها با یکدیگر باشد لذا کمبود آب و تقاضا برای آن با پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود، بقا و حیات یک دولت و ساکنان آن را به عنوان یک نظام در داخل و خارج تهدید کند. هیدروپلیتیک ترکیه را می‌توان با توجه به این چارچوب بررسی و تحلیل کرد.

۳-۲. محیط‌شناسی

۳-۲-۱. حوضه آبی رودخانه‌های بین‌المللی دجله و فرات

حوضه آبریز دجله و فرات به عنوان یک حوضه فرامرزی مشترک میان سه کشور ترکیه، سوریه و عراق (و مساحت کمی از ایران) محسوب شده و جزء آن دسته از حوضه‌های فرامرزی بوده که مسائل مرتبط با آب و سیاست در آن به شدت برجسته است. (حوضه آبریز دجله و فرات - نقشه ۱)

نقشه ۱: موقعیت حوضه آبریز دجله و فرات و سدهای ساخته در کل حوضه 5: 2018, Darvishi Blourani

رود فرات به عنوان بزرگترین رودخانه در منطقه غرب آسیا، به طول ۲۱۱۰ کیلومتر از ترکیه سرچشمه گرفته و سپس با عبور از سوریه به عراق منتهی می‌شود. از کل این رودخانه، ۴۲۲ کیلومتر در ترکیه، ۴۷۵ کیلومتر در سوریه و ۱۲۱۳ کیلومتر آن در خاک عراق واقع شده است. (Karami and et al, 2016:36). دجله نیز دیگر رودخانه این حوضه می‌باشد که از ترکیه سرچشمه گرفته و پس از

جریان به سمت سوریه، مرز مشترکی را به طول ۳۲ کیلومتر میان ترکیه و این کشور تشکیل می‌دهد. حوضه آبرگیر این رودخانه میان کشورهای ترکیه، سوریه، عراق (و ایران) مشترک است و به ترتیب ۱۲ درصد، ۲ درصد، ۵۲ درصد و ۳۴ درصد از حوضه دجله در خاک هرکدام از کشورهای فوق قرار دارد. (Ibid).

جدول شماره ۱: درصد و میزان مساحت حوضه دجله و فرات

کشور	مساحت از حوضه (کیلومتر مربع)	درصد از کل مساحت حوضه
عراق	۳۱۹۴۰۰	۴۰/۴۸
ترکیه	۱۹۵۷۰۰	۲۴/۸۰
ایران	۱۵۵۴۰۰	۱۹/۷۰
سوریه	۱۱۶۳۰۰	۱۴/۷۳
اردن	۲۰۰۰	۰/۲۵
عربستان	۸۰	۰/۰۱
مجموع مساحت حوضه (کیلومتر مربع)	۷۸۹۰۰۰	۱۰۰

Source: Mianabadi & Amini, 2019:59

بیشتر منابع آبی این دو رودخانه حاصل از بارش و ذوب شدن برف در منطقه کوهستانی جنوب ترکیه است میانگین متوسط بارندگی در این حوزه بین ۴۰۰ تا ۶۰۰ میلیمتر، متغیر است. (Mianabadi & Amini, 2019:59).

۳-۲-۲. پروژه آنا تولی جنوب شرقی (گاپ)

«گاپ» به عنوان بزرگترین پروژه توسعه‌ای ترکیه و همچنین یکی از بزرگترین پروژه‌های مربوط به توسعه حوضه رودخانه‌ها در جهان به شمار می‌آید. این طرح به عنوان یک پروژه جامع و با هدف توسعه پایدار بر روی حوضه رودخانه‌های دجله و فرات، در مساحتی بالغ بر ۷۵/۳۵۸ کیلومتر مربع اجرا می‌گردد. گاپ شامل ۱۹ نیروگاه برقآبی و ۱۲۸ سد است که از این تعداد، ۲۲ سد بزرگ مقیاس هستند. اجرای این پروژه از ۱۹۷۷ آغاز شده و سرمایه مالی اجرای آن ۳۲ میلیارد دلار می‌باشد. ایده و پایه اصلی طرح سدسازی در ترکیه نوین در زمان حکومت کمال آتاتورک کلید خورده است اما در دولت اردوغان بود (از ۲۷ می ۲۰۰۸) که روند سرمایه‌گذاری در این پروژه شدت گرفت و برنامه عملیاتی آن نیز نسبت به گذشته بسیار وسیعتر شده و حوزه رود دجله را نیز شامل شد. (Kankal et al, 2016: 124). منطقه پروژه دربرگیرنده ۹ استان آدیامان، باتمان، دیار بکر، غازی آنتپ، کیلیس،

ماردین، سعرد، شانلی اورفا و شرناق واقع در حوضه دجله و فرات و دشت بین‌النهرین می‌باشد. (Qureshi et al, 2020: 317).

نقشه ۲: منطقه تحت پوشش اجرای پروژه آناتولی جنوب شرقی (گاپ)

در طراحی و ساخت این پروژه، کشورها، نهادها و شرکت‌های مختلفی نظیر آمریکا، کانادا، اسرائیل، فرانسه، اتحادیه اروپا، بانک جهانی و اتحادیه بین‌المللی انرژی هیدرولیک IHA، شورای جهانی آب WWC، اتحادیه بین‌المللی آب و برخی از دانشگاه‌های مصر، ایتالیا، چین، دانمارک و هلند مشارکت نموده‌اند. (Ghaem Maghami, 2017: 110). در بین سدهای ۲۲ گانه بزرگ مقیاس آناتولی جنوب شرقی، دو سد آتاتورک و ایلیسو دارای ویژگی‌های قابل توجهی هستند: سد آتاتورک با ۴۹ میلیارد متر مکعب گنجایش حجم آب ذخیره شده، گنجایشی معادل تمام ۶۵ سد ایران داشته و از پتانسیل حبس تمامی آب رود فرات برخوردار است. سد ایلیسو نیز که دومین سد بزرگ ترکیه محسوب می‌شود، ۴۱ میلیارد متر مکعب ظرفیت دارد و می‌تواند ۵۶ درصد دجله را کنترل کند و دریاچه آن بعد از آبگیری در شاخه‌های متعدد بین ۴۰ تا ۵۰ کیلومتر طول خواهد داشت. (Aazami and et all, 2021: 24-25).

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. اهداف هیدروپلیتیک ترکیه از اجرای پروژه گاپ در مقیاس ملی

۴-۱-۱. کاهش نفوذ گروه تروریستی (پ ک ک) در بین کردهای ترکیه

گروه «پ.ک.ک» عمدتاً در جنوب شرقی ترکیه (منطقه اجرای گاپ) فعال می‌باشد. این گروه تروریستی مدعی است دولت ترکیه به‌طور عمدی باعث عقب‌ماندگی اقتصادی این منطقه، به ویژه نسبت به مناطق غربی کشور شده و نسبت به کردها تبعیض و بی‌عدالتی اقتصادی اعمال می‌کند. این مسئله یک اهرم تبلیغاتی بزرگی برای پ.ک.ک بوده و بخشی از محبوبیت آن‌ها در بین اکراد ترکیه به دلیل این موضع‌گیری می‌باشد. پ.ک.ک بشدت با اجرای گاپ مخالف است زیرا احساس می‌کند پس از اتمام این پروژه و توسعه اقتصادی منطقه، امکان جذب نیرو از سوی جامعه کردی مرفه و رشد یافته از نظر اقتصادی دشوار خواهد بود. (Nasehi & Gudarzi, 2020: 112). از طرفی دیگر دولت آنکارا قصد دارد با اجرای این پروژه عدالت بین مناطق مختلف ترکیه را تقویت نموده و بهانه تبلیغاتی تبعیض قومیتی را از سوی تروریست‌های پ.ک.ک خنثی سازد. (ستاری، ۱۳۹۶: ۲).

۴-۲-۲. حذف نابرابری‌های منطقه‌ای و افزایش همگرایی کردها با بدنه اصلی ملت ترکیه

گاپ با ایجاد سه و نیم میلیون شغل در جنوب شرقی ترکیه و در مراکز کشاورزی، صنایع کشاورزی، حمل‌ونقل مواد و تولیدات کشاورزی، صنایع بسته‌بندی، نگهداری (سردخانه‌ها) و سایر صنایع وابسته به کشاورزی از طریق به زیر کشت بردن چهل درصد از اراضی قابل کشت در این کشور، نقش مهمی در افزایش سطح رفاه اقتصادی کردهای این کشور و در نتیجه تقویت همگرایی و احساس تعلق جامعه کردی با اکثریت بدنه ملت ترکیه خواهد داشت. (Rahimi Ashtiani, 2018: 14).

۴-۲-۳. ایجاد گسست فضایی بین مناطق کردنشین ترکیه و با دنباله‌های فرامرزی آن

به نظر می‌رسد یکی از اهداف بسیار مهم هیدروپلیتیک ترکیه در راستای اجرای گاپ، ایجاد گسست فضایی از یک‌طرف بین کردهای جنوب شرقی این کشور و از سوی دیگر ایجاد فضایی خالی بین کردهای این کشور با دنباله‌های فرامرزی آن‌ها می‌باشد. احداث سدهای بزرگ مقیاس و محیرالعقول مانند آتاتورک و ایلسو با تشکیل دریاچه‌های مصنوعی عظیم و زبانه‌های گسترش‌یابنده آن به طول گاهی تا ده‌ها کیلومتر در جنوب شرق ترکیه، منجر به ایجاد جدایی و گسست فضایی بین مناطق محل سکونت کردهای این کشور از یک‌سو و بین اکراد ترکیه با زبانه‌های فرامرزی آن‌ها در عراق و سوریه از سوی دیگر می‌شود. (Nasehi & Gudarzi, 2020: 112). این مانع آبی در بین محل سکونت کردها گسترش می‌یابد و کردها را به دو قسمت شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند که در این صورت کنترل

آن‌ها برای دولت ترکیه راحت‌تر از یک مجموعه کردی به‌هم‌پیوسته فضایی خواهد بود. (خسروی و دیگران، ۱۳۹۹: ۸۹).

۴-۲-۴. دستیابی به هدف ملی ایجاد فضای سرزمینی امن آبی (امنیت آبی)

یکی از مهم‌ترین اهداف دولت آنکارا در پیگیری طرح آناتولی جنوب شرقی، تأمین حداکثری امنیت آبی برای جمعیت رو به رشد خود و به عبارتی تبدیل این کشور به یک فضای امن آبی در منطقه‌ای خشک و نیمه‌خشک، یعنی جنوب غرب آسیا می‌باشد. در ارتباط با بحث امنیت آبی و لزوم ایجاد فضای سرزمینی امن از این حیث، اولاً آب به عنوان محور راهبردهای توسعه‌ای ترکیه بشمار می‌رود. از سوی دیگر توسعه کشاورزی و صنعتی، نیاز آبی این کشور را افزایش داده است و علاوه بر این روند رو به رشد افزایش جمعیت که طبق گزارش‌های مرکز آمار ترکیه از ۸۰ میلیون نفر در ۲۰۱۶، به ۸۶ میلیون در ۲۰۲۳ و ۱۰۰ میلیون نفر در ۲۰۴۰ (WWW.trt.net.tr) خواهد رسید که در نتیجه این رشد قابل توجه جمعیتی، نیاز آبی آن را در آینده به‌شدت افزایش می‌دهد و در نهایت با وجود قرارگیری ترکیه در منطقه خشک خاورمیانه که در معرض خشکسالی‌های مزمّن قرار دارد، این کشور با داشتن منابع غنی آب در بالادست دجله و فرات، با اقدامات پیشگیرانه همچون طراحی و اجرای پروژه گپ قصد دارد از مشکلات ناشی از بحران آب به وجود آمده از افزایش نیاز کشاورزی-صنعتی و رشد جمعیت و خشکسالی‌ها در آینده در امان مانده و تداوم رشد اقتصادی-معیشتی و ثبات سیاسی خود را ضمانت کند.

۴-۲-۵. تقویت غرور ملی ترکیه

عظمت گپ، ابعاد وسیع آن و آثار گسترده‌ای که در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... دارد و وسعت منطقه اجرا که بزرگ‌تر از کشورهایمانند «هلند»، «دانمارک»، «بلژیک»، «ایرلند» و «لوکزامبورگ» است، باعث شده این پروژه عاملی برای غرور ملی در ترکیه تبدیل شود. برخی از اجزای زیرمجموعه گپ مانند سد آتاتورک به عنوان بزرگ‌ترین سد اروپا و خاورمیانه و پنجمین سد بزرگ دنیا که از پتانسیل حبس تمامی آب فرات در پشت مخازن خود برخوردار است و سومین سد بزرگ دنیا (توحیدی و کیخسروی، ۱۳۹۸: ۳۹۲) از نظر تولید برق آبی محسوب می‌گردد، هم‌اکنون به بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت ملی ترکیه تبدیل شده است. چاپ تصویر سد یاد شده در پول ملی این کشور، نشان از اهمیت و جایگاه گپ در تقویت هویت ملی ترک‌ها دارد. بانک مرکزی ترکیه در طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۹ (Central Bank of the Republic of Turkey, 2017) تصویر سد آتاتورک را در پشت اسکناس‌های یک‌میلیون لیر به چاپ رسانده است.

۴-۲-۶. برطرف سازی موانع الحاق به اتحادیه اروپایی

از جمله موانع عمده در راه پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا، مسئله کردها هستند. آنکارا تلاش داشته در بعد اقتصادی با توسعه مناطق کردنشین جنوب شرقی ترکیه و ایجاد توازن در سطح رفاه این مناطق با مناطق غربی و اروپایی این کشور، عقبماندگی اقتصادی این مناطق را کاهش و به استانداردهای مدنظر اتحادیه اروپا نزدیک شود. (پارسی، ۱۳۹۳: ۱۰۲). در این راستا بزرگترین طرح اقتصادی دولت ترکیه در ارتباط با مناطق کردنشین این کشور، اجرای پروژه گاپ هست که با تأثیرات بسیار مثبت اقتصادی در این مناطق، نقش بسیار مؤثری در دستیابی به هدف فوق خواهد داشت. به عنوان نمونه فقط از نظر شاخص درآمد سرانه در منطقه، باعث افزایشی به میزان ۲۰۹ درصد خواهد شد. (Karami and et all, 2016: 39).

۴-۲-۷. اهداف اقتصادی - ژئواکونومیک

مهمترین اهداف اقتصادی ترکیه از پیگیری طرح مذکور را می توان در موارد ذیل مشاهده نمود:

- ≠ توسعه کشاورزی صنعتی و مدرن و افزایش درآمد سرانه مردمان نواحی عقبمانده در جنوب شرق این کشور.
- ≠ افزایش سطح زیر کشت محصولات زراعی
- ≠ افزایش حجم تولیدات کشاورزی منطقه تحت پوشش گاپ
- ≠ افزایش حجم کل تولیدات کشاورزی ترکیه
- ≠ افزایش صادرات محصولات کشاورزی ترکیه. (Azami and et all, 2021: 36).
- ≠ تأمین ۲۵ درصد برق مورد نیاز کشور.
- ≠ توسعه گردشگری و افزایش پذیرش جهانگردان خارجی. (Rahimi Ashtiani, 2018: 14) و (Tsakalidou, 2013: 3).

۴-۲-۸. ارتقا قدرت ملی و وزن ژئوپلیتیک ترکیه

با توجه به آثار بسیار مثبت ابرپروژه گاپ از جمله در افزایش توان تولیدات کشاورزی و صنعتی ترکیه، افزایش همگرایی اقلیت بزرگ کردزبان با اکثریت ملت و بهبود مناسبات آن ها با حکومت مرکزی، کاهش نفوذ گروه تروریستی پ.ک.ک، تقویت هویت ملی ترکیه، ایجاد امنیت آبی برای این کشور در منطقه خشک غرب آسیا، ایجاد وابستگی ژئوپلیتیکی از منظر غذایی و هیدروپلیتیک در مجموعه بزرگی از کشورهای غرب آسیا و اروپا و قفقاز و روسیه و آسیای مرکزی و شمال آفریقا و به دنبال آن تسهیل نفوذ ژئوپلیتیکی ترکیه در این مجموعه از بازیگران یاد شده و ... این امر با تبدیل برخی از

بزرگترین عوامل منفی در ساختار قدرت ملی این کشور به عوامل مثبت، منجر به افزایش قدرت ملی و در نتیجه وزن ژئوپلیتیک ترکیه می‌شود.

۹-۱-۴. ملی‌سازی منابع آبی مشترک

دولتمردان می‌پندارند: آب مانند سرزمین، یک منبع صرفاً ملی است و لذا مانند سرزمین و منابع داخلی با آن برخورد می‌کنند. این رویکرد در نهایت باعث می‌شود مدیریت مشترک در حوضه‌های آبریز ایجاد نشود. (Conker, 2018: 881). چنین نگرشی به کرات در سخنرانی‌های روسای جمهور و سایر مقامات سیاسی ترکیه نسبت به منابع آبی این کشور مشاهده می‌شود. تورگوت اوزال، هشتمین و سلیمان دمیرل، نهمین رئیس‌جمهور ترکیه، بارها از اصطلاح «آب کشور ترکیه» استفاده کرده‌اند. یا هاکان تکین، سفیر سابق ترکیه در ایران در سخنرانی «کنفرانس ملی گرد و غبار در تهران» اظهار کرد: امروز یک بطری آب از یک بشکه نفت گرانتر است و ملت‌ها تأکید دارند آب منبعی ملی و حق هر دولت است. (Qureshi eat all, 2020: 316).

۲-۴. اهداف هیدروپلیتیک ترکیه از اجرای پروژه گاپ در مقیاس منطقه‌ای

۱-۲-۴. زمینه‌سازی برای همگرایی قدرت‌های منطقه‌ای ترکیه و اسرائیل

گاپ به عاملی برای همگرایی ترکیه و اسرائیل تبدیل شده و اهداف مختلفی در پی این همگرایی هیدروپلیتیکی بین این دو بازیگر منطقه‌ای وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

(الف) - گاپ نقشی غیرمستقیم در صادرات آب به اسرائیل دارد. بدین صورت که با اتمام این پروژه، آب مورد نیاز ترکیه تأمین و آب مازاد سایر منابع آبی این کشور مانند رود ماناوغات به این منظور اختصاص می‌یابد. (Yildiz, 2018: 8).

(ب) - همگرایی در راستای اعمال فشار به کشورهای عربی خاورمیانه و ایران

(پ) - انتقام از دولت سوریه بابت کاهش آب ورودی رودخانه یرموک به اسرائیل.

(ت) - تسهیل شرایط ترکیه برای تحقق آرزوی دیرینه خود یعنی الحاق به اتحادیه اروپا.

(ث) - مشارکت گسترده شرکت‌های اسرائیلی در مراحل مختلف اجرای گاپ و منفعت اقتصادی حاصل از آن و انتقال فناوری‌های نوین مربوط به تکنولوژی آب به ترکیه. (Nasehi & Gudarzi, 2020: 117).

۲-۲-۴. اجرای سیاست «آب در برابر نفت»

آب از مهم‌ترین شاخص‌های امنیتی در کشورهای غرب آسیا است، به‌گونه‌ای که امروزه به عنوان یک ماده حیاتی و اساسی، در حال جایگزینی با نفت است. ترکیه با اطلاع کامل از خشکسالی‌ها و عواقبی که این سدسازی‌ها برای عراق، سوریه و ایران و همچنین کشورهای کویت و عربستان، به وجود می‌آورد و با علم به تبعات چشمگیر و فاجعه‌آمیز اجرای این طرح در ابعاد مختلف زیست‌محیطی، اقتصادی و سیاسی بر دولت‌های همسایه، قصد دارد با ذخیره کردن آب، در آینده سیاست "آب در برابر نفت" را در مورد این کشورها اجرا کند. این هدف کلان در موضع‌گیری‌های مقامات عالی‌رتبه ترکیه به خوبی عیان است. برای مثال رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه در سال ۲۰۱۴ در اجلاس آب، خطاب به کشورهای نفت‌خیز منطقه اعلام نمود: " شما نفت دارید و ما آب". (محمدی خسروی و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۰۲).

البته کشورهای حاشیه خلیج فارس و به ویژه دو کشور عربستان و کویت از اینکه وابسته به منابع آبی ترکیه باشند بیمناک بوده و تاکنون از طرح خط لوله صلح (خط انتقال آب شیرین ترکیه به کشورهای خود) استقبال نکرده‌اند اما با توجه به افزایش نیاز شدید به آب شیرین و دو چالش امنیتی یاد شده و صرفه اقتصادی، در آینده ناگزیر از پیوستن بدان خواهند بود. (Yildiz, 2018: 5).

۴-۲-۳. ژئوپلیتیک غذا، تأمین امنیت غذایی داخلی و کسب قدرت (ایجاد وابستگی غذایی) در عرصه بین‌المللی

کشور ترکیه با وجود دارا بودن منابع آبی کلان از جمله سرچشمه‌های اصلی دو رودخانه بزرگ دجله و فرات که امکان توسعه سطح زیر کشت و افزایش تولیدات زراعی را به آن می‌دهد، توجه خاصی به مقوله غذا به عنوان یک اهرم قدرت و ابزار گسترش نفوذ سیاسی در سطح بین‌المللی دارد و گاپ به خوبی می‌تواند این کشور را در رسیدن به هدف خود یاری دهد. نقش این پروژه در افزایش سطح زیر کشت، میزان تولیدات کشاورزی، حجم صادرات مواد غذایی ترکیه و مناطق هدف آن به شرح ذیل هست:

- ≠ زیر کشت رفتن ۲/۱ میلیون هکتار زمین زراعی.
- ≠ افزایش ۴/۵ برابری تولیدات کشاورزی در جنوب شرق ترکیه.
- ≠ افزایش ۲ برابری کل تولیدات زراعی (کشاورزی، باغی، دامی) ترکیه.
- ≠ افزایش صادرات محصولات کشاورزی ترکیه به ترتیب از ۱۲۰ میلیون تن و ۱۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ به ۲۴۰ میلیون تن و ۳۶ میلیارد دلار تا سال ۲۰۲۳ که عملیات اجرایی گاپ به اتمام می‌رسد. (Aazami and et all, 2021: 36).

همان‌طور که مشاهده می‌شود گاپ نقش بسیار عظیمی در افزایش سطح زیر کشت، تولید و صادرات تولیدات زراعی ترکیه دارد. این مسئله علاوه بر رفع کامل نیازهای غذایی ترکیه و تأمین امنیت غذایی این کشور، نقش گسترده‌ای در صادرات تولیدات کشاورزی به حوزه‌های پرشمار تقاضا مانند: گرجستان، آذربایجان، قفقاز، بالکان، مدیترانه جنوبی (کشورهای ساحلی مدیترانه در قاره افریقا)، حاشیه جنوبی خلیج فارس، اسرائیل، روسیه و کشورهای واقع در آسیای مرکزی خواهد داشت. با افزایش حجم صادرات تولیدات غذایی کشاورزی، گوشت و فراورده‌های دامی به کشورها و مناطق یاد شده و ایجاد سطوح متفاوتی از وابستگی غذایی، علاوه بر تقویت اقتصاد ملی، دولت ترکیه توان بازیگری بالاتری در عرصه سیاسی خواهد داشت.

۴-۲-۴. پیگیری استراتژی نئوعثمانیسم ترکیه از طریق گاپ

ترکیه می‌تنی بر استراتژی نئوعثمانیسم، با بهره‌گیری از عمق فرهنگی - تاریخی دوران عثمانی، خود را در مرکزیت ژئوپلیتیکی و ژئوکالچری امپراطوری عثمانی تصور می‌کند و مرزهای هویتی خود را نه در محدوده مرزهای کنونی خود، بلکه در محدوده مرزهای دولت عثمانی در دوران اقتدار آن، ترسیم می‌کند. نئوعثمانیسم جریانی فکری است که در نتیجه ارتقاء سطح سواد طبقه بورژوازی اسلامی در اواخر قرن ۲۰ شکل گرفت و در سال‌های اخیر به یکی از ویژگی‌های سیاست خارجی ترکیه تبدیل شده است. با پیروزی حزب عدالت و توسعه و روی کار آمدن رجب طیب اردوغان در ترکیه، تغییرات جدی در رفتار این کشور در قبال مسائل پیرامونی و بین‌المللی شکل گرفت که حاکی از استیلا رویکرد نئوعثمانی‌گری در سیاست خارجی آنکارا است. این تغییرات مبتنی بر مؤلفه‌های متعددی است از جمله:

- اولویت‌دهی به قدرت نرم برای اجرای بهتر سیاست‌ها
- تمرکز بر اقتصاد و دیپلماسی اقتصادی
- اولویت دادن به کشورهای منطقه به ویژه حوزه نفوذ سنتی امپراطوری عثمانی
- ایفای نقش پررنگ، مؤثر و متناسب با تاریخ گذشته و عمق جغرافیایی در مسائل منطقه. (شهبانی، ۱۳۹۶: ۲).

بدین ترتیب، ترکیه به دنبال استفاده از این منبع حیاتی به عنوان ابزاری است تا بتواند با تغییر نقشه هیدروپلیتیکی این مناطق، بر شرایط ژئواستراتژیک مناطق مزبور تأثیر گذارده و با مطرح کردن خود در منطقه به عنوان یک هیدروهمژمون، در جستجوی برپا نمودن مجدد پایه‌های امپراطوری عثمانی باشد. (Qureshi eat all, 2020: 317). با توجه به پیش‌بینی‌ها در خصوص آینده شرایط اقلیمی در غرب

آسیا و سرمایه‌گذاری عظیم ترکیه در گاپ، به هیچ‌وجه دور از انتظار نیست که آنکارا مبتنی بر استراتژی فوق، به دنبال قبضه کلید جریان آب، در آینده نزدیک و بدون آب غرب آسیا باشد تا اهداف توسعه‌طلبانه منطقه‌ای خود را دنبال کند.

۳-۴. بازتاب‌های فضایی اجرای گاپ

۱-۳-۴. تنش‌های سیاسی بین ترکیه با همسایگان و به ویژه عراق و سوریه

دجله و فرات دو جریان حیاتی برای توسعه و تداوم حیات در کشورهای ترکیه، سوریه، عراق تلقی می‌گردند و بدیهی است که هرگونه تغییر و کاهش حجم آب ورودی به دو کشور پایین‌دست این دو رودخانه یعنی سوریه و عراق در اثر سدسازی‌های گسترده تحت پوشش پروژه گاپ، باعث تنش‌های شدید در مناسبات ژئوپلیتیکی این سه بازیگر منطقه‌ای شود. در سال ۱۹۸۷ و هم‌زمان با شروع عملیات آگیری سد آتاتورک، ترکیه و سوریه یک موافقت‌نامه موقتی امضا کردند که در آن آنکارا متعهد شده بود که اجازه جریان حداقل ۵۰۰ مترمکعب آب در ثانیه از رود فرات (حدود نیمی از آب فرات) را به سوریه بدهد. همچنین طبق توافقنامه‌ای که در سال ۱۹۸۹ بین عراق و سوریه در مورد فرات به امضا رسید، مقرر شد که سوریه ۴۲ درصد و عراق ۵۸ درصد (محمدی خسروی و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۰۲) آب خروجی از ترکیه را به خود اختصاص دهند اما آنکارا به هیچ‌وجه پایبند این توافقنامه نبود. با شروع تحریم‌های بین‌المللی و بعدها حمله نظامی آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ و آغاز جنگ‌های داخلی در این کشور (۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷) و سوریه از ۲۰۱۱ که منجر به ضعف شدید حکومت‌های مرکزی آن‌ها شد، ترکیه روند سدسازی گاپ را شدت بخشید. بر اساس برآوردها، با بهره‌برداری کامل از پروژه گاپ، منابع آبی که از ترکیه وارد سوریه می‌شوند، ۴۰ درصد و منابع وارداتی به عراق ۸۰ درصد کاهش می‌یابند (Nasehi & Gudarzi, 2020: 121)، لذا با توجه به اینکه شاه‌رگ حیاتی دو کشور مزبور وابسته به منابع آبی دجله و فرات است، احتمال شکل‌گیری بالاترین سطح از تنش بین این دو کشور به ویژه در صورت داشتن حکومت مرکزی نیرومند- با ترکیه دور از انتظار نیست.

۲-۳-۴. بحران زیست‌محیطی در غرب آسیا

بدون تردید، کاهش جریان آب ورودی دجله به عراق باعث دشواری در تأمین آب تالاب مشترک هورالهوریه-هورالعظیم در سمت این کشور و باعث خشک شدن هر چه بیشتر سطح تالاب در بخش عراقی آن (هورالهوریه) خواهد شد. تغییرات ناشی از بهره‌برداری از سد ایلیسو منجر به تغییر در خط تالوگ اروندرود می‌شود و بر هزینه نگهداری آن تأثیر خواهد داشت. (نوابی، ۱۳۹۸: ۱۷۰). اما آنچه بیش از همه اهمیت دارد شکل‌گیری کانون‌های مهم ریزگرد در منطقه جنوب غرب آسیاست. پدیده

ریزگردها در چند سال اخیر این منطقه و به ویژه زندگی ساکنان نواحی غربی ایران را بشدت تحت تأثیر قرار داده است. در ارتباط با منشأ ریزگردها، دو عامل داخلی و خارجی وجود دارد. منشأ خارجی ریزگردها عمدتاً بیابان‌های عراق و عربستان و سوریه است، به ویژه بستر خشک دجله و فرات که سیاست‌های هیدروپلیتیک آنکارا مسبب آن است. کاهش آب ورودی به عراق در نتیجه سدسازی‌های مستمر ترکیه در ذیل پروژه آناتولی جنوب شرقی، باعث حفر هزاران چاه عمیق در این کشور شده که این امر موجب افزایش ضریب خشکی و کاهش رطوبت خاک و خشکی تالاب‌های بزرگ «هورالحمیر» و «هورالمرکزی» شده و پدیده ریزگردها را در ایران تشدید کرده است. (Akbari & Mashhadi, 2018: 313). این مسئله به ویژه در صورت پایان آبیگری ابرسد ایلیسو که منجر به خشک شدن حدود ۶۷۰ هزار هکتار از اراضی عراق می‌شود، وضعیت بغرنجی به خود می‌گیرد. (IFP, 2018: 2).

۴-۳-۳. از بین رفتن بخشی عمده از هویت کوردی

برخی از سازه‌های زیرمجموعه طرح گاپ، ۵۵۰ سایت باستانی و آثاری از ۲۰۰۰ سال ق.م تا پایان حکومت عثمانی را زیر آب می‌برد. عمده این بناها و آثار تاریخی به هویت کردی تعلق دارند. به‌عنوان مثال آبیگری سد ایلیسو باعث به زیر آب رفتن یکی از مهم‌ترین مهدهای هویت کردی یعنی شهر «حصن کیف» با قدمتی ۱۲ هزارساله و همچنین جاذبه‌های ارزشمند تاریخی در «زوگما» و «سامسات» و بعلاوه ۱۹۹ سکونتگاه انسانی خواهد شد (Cooke, 2019: 3). بی‌توجهی دولت ترکیه به آثار و بناهایی که بخش جدایی‌ناپذیری از هویت کردی ساکنان شرق این کشور می‌باشند، می‌تواند باعث بدبینی بدنه کردی ملت ترکیه نسبت به حکومت مرکزی شده و حل مسئله کردی و نیز یکی از مهم‌ترین اهداف پنهان گاپ، یعنی تسهیل عضویت آنکارا در اتحادیه اروپایی را با چالش مواجه سازد.

۴-۳-۴. کاهش سطح آب رودخانه مرزی اروندرود و تبعات آن

گاپ با کاهش شدید آب ورودی دجله و فرات به اروندرود، کم آب شدن آن را به دنبال خواهد داشت. این مسئله منجر به پیشروی آب شور خلیج فارس در اروند و نهرهای متصل به آن می‌شود که در نتیجه به اراضی کشاورزی، نخلستان‌ها و دامپروری مناطق مشرف ساحلی اروند آسیب شدیدی وارد می‌کند. علاوه بر این با کم شدن آب شیرین ورودی به خلیج فارس، غلظت نمک آن بالا می‌رود و بسیاری از آبزیان از جمله میگو و بسیاری از انواع ماهیان صنعتی امکان ادامه حیات را نخواهند داشت، نبود میگو و ماهیان صنعتی باعث افزایش بیکاری در کشورهای ساحلی و بروز مشکلات ناشی از بیکاری عمومی نظیر قاچاق و مهاجرت می‌شود. (Gazanfarzadeh, 2018: 10).

۴-۳-۵. شکل‌گیری روندهای مهاجرتی داخلی و بین‌المللی

از جمله مهم‌ترین بازتاب‌های فضایی پروژه آناتولی جنوب شرقی، شکل‌گیری مجموعه‌ای از مهاجرت‌های اجباری در دو مقیاس داخلی و بین‌المللی و در گذشته، حال و آینده است. در سطح داخلی و بر اساس برآورد سازمان‌های اروپایی و آمریکایی، با اجرای این پروژه ۷۸ هزار نفر در ترکیه آواره می‌شوند که غالب آن‌ها از قومیت کرد هستند. این تعداد در نتیجه زیر آب رفتن حدود ۱۸۳ شهر و روستای کوچک در نتیجه آبیگری سدهای این ابرپروژه است. (نوایی، ۱۳۹۸: ۱۷۰). در بعد بین‌المللی تأثیر گاپ بر ایجاد مهاجرت‌های اجباری، بزرگ‌تر و وسیع‌تر بوده است. با پایش به عمل آمده، یکی از اثرات گاپ، شکل‌گیری روند مهاجرتی در نواحی غربی و جنوب غربی ایران است. گاپ از طریق قطع یا کاهش حجم آب اروندرود، کاهش حبابه تالاب هورالعظیم، کاهش حجم آب سدهای منطقه پایین‌دست، خشک شدن رودها، کاهش سفرهای آب زیرزمینی، افزایش آلودگی رودی‌های آب و در نهایت ورود آب شور دریا به اروندرود و نهرهای متصل به آن، فرسایش خاک؛ خشک شدن تالاب‌ها و دریاچه‌ها، خشکی و کاهش رطوبت خاک، تخریب اراضی کشاورزی، مراتع و تشدید بیابان‌زایی، کاهش رطوبت هوا، ورود و تولید ریزگردها، انتقال سموم و مواد رادیواکتیو جنگی و... مهاجرت و جابجایی جمعیت این مناطق با سایر نواحی را باعث خواهد شد. (فرهادی، ۱۳۹۹: ۲۰۲ و ۲۰۶). همچنین آبیگری بیش از حد معمول سد آتاتورک به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های بزرگ گاپ توسط ترکیه - در کنار نداشتن کفایت لازم از سوی دولت سوریه جهت مدیریت منابع آب زیرزمینی و سطحی - سبب خشکسالی در سال‌های پس از ۲۰۰۶ شد که باعث ایجاد روند مهاجرتی شدیدی در این کشور گردید. طی این خشکسالی در شمال شرقی سوریه، حدود ۸۵ درصد احشام تلف شده و ۷۵ درصد کشاورزان محصولات خود را از دست دادند و در نتیجه تا سال ۲۰۱۰ نزدیک به یک میلیون نفر از وطن خویش مهاجرت کردند. (بدیعی، ۱۳۹۴: ۱). در کشور نیز عراق برآورد شده است در صورت تکمیل روند آبیگری سد ایلیسو، ۴۷ درصد از حجم آب ورودی دجله به عراق قطع شده و منجر به خشک شدن ۷۰۰ هزار هکتار از اراضی زراعی این کشور خواهد شد (Aazmi and et all, 2021: 43) در نتیجه دور از انتظار نیست که این کشور شاهد موج بزرگی از روند مهاجرتی زارعان بیکار شده از مزارع روستاها به نواحی شهری باشد.

۴-۳-۶. اعتراضات داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی

محور اعتراضات شکل گرفته نسبت به پروژه گاپ در سه سطح قابل ارزیابی هستند که عبارت‌اند از: الف) - سطح داخلی: ۱- کردهای ساکن در منطقه اجرای گاپ که این پروژه را گامی در راستای ایجاد گسست فضایی بین اکراد، نابودی بخش بزرگی از هویت قومیتی اکراد در نتیجه به زیر آب رفتن در اثر

آبگیری ابرسدهای این طرح و ادغام کردها در جامعه ترکی و ... می‌دانند. ۲- روزنامه‌نگاران و دانشگاهیان ترکیه.

(ب)- در سطح منطقه‌ای: سوریه، عراق و ایران به دلیل نگرانی از پیامدهای گسترده سیاسی، اقتصادی، امنیتی-اجتماعی و زیست‌محیطی گاپ بر این کشورها. (Qarehgozlu, 2017: 3).

(پ)- سطح بین‌المللی: نهادهای مدنی بین‌المللی و برخی از نهادهای دولتی در اروپا و ایالات متحده آمریکا. در سال ۲۰۰۹ دولت ترکیه تعدادی از شرکت‌های آمریکایی و اروپایی را برای همکاری در پروژه گاپ دعوت کرد. پس از مدتی این شرکت‌ها با اعتراضات مردم محلی ترکیه در جنوب شرقی این کشور که گاپ در آن منطقه اجرا می‌شود و همچنین اعتراض نهادهای مدنی در داخل کشورهای خود مواجه شدند. اعتراض نهادهای مدنی اروپایی و آمریکایی به دلیل اثرات سوء این پروژه بر وضعیت زیست‌محیطی کشورهای همسایه بوده است. (Cooke, 2019: 3). نتیجه این اعتراض‌ها، خروج شرکت‌های اروپایی مانند: آلستوم^۱، سولدزیدرو^۲، بالفوریتی^۳ و ایمپره گیلو^۴ از گاپ بود.

۵. نتیجه‌گیری

منابع آبی در سراسر جهان در وضعیتی بحرانی قرار دارد و اغلب کشورهای غرب آسیا دچار کم‌آبی و افزایش قابل توجه نیازهای آبی در بخش‌های مختلف می‌باشند. علاوه بر این آب به عنوان عنصری حیاتی‌بخش و به عنوان یک منبع جغرافیایی ارزشمند برای کشورهای دارنده منابع آن، جایگاه مهمی در مناسبات قدرت، به ویژه در سطح بین‌المللی دارد. این مسئله کشورهای مذکور را به فکر اجرای طرح‌هایی به منظور کنترل این منابع حیاتی انداخته است. ترکیه به عنوان کشوری که دارای منابع آبی قابل توجهی همچون رودخانه‌های بزرگ دجله و فرات می‌باشد با اجرای طرح گاپ به دنبال توسعه و آبادانی خود و دستیابی به مجموعه‌ای از اهداف سیاسی-اقتصادی-امنیتی در سطوح مختلف ملی و بین‌المللی است. علاوه بر اینکه بازتاب‌های فضایی متعدد این پروژه نیز در منطقه جنوب غرب آسیا عیان شده است. اکنون با توجه به یافته‌های به دست آمده به بررسی سؤال اکتشافی مطرح شده در این پژوهش پرداخته می‌شود:

سؤال اصلی پژوهش کنونی این است که مهم‌ترین اهداف دولت ترکیه از اجرای پروژه گاپ در دو عرصه داخلی و خارجی چیست و مهم‌ترین بازتاب‌های فضایی ناشی از پیگیری طرح یاد شده کدامند؟

-
1. Alstom
 2. Soldz hidro
 3. Balfour Beatty
 4. Impregilo

نتایج به دست آمده از پژوهش نشان می‌دهد کاهش نفوذ گروه تروریستی پ.ک.ک در میان کردهای ترکیه، حذف نابرابری‌های منطقه‌ای و افزایش همگرایی کردها با ملت، ایجاد امنیت آبی، ایجاد گسست فضایی بین مناطق کردنشین، تقویت غرور ملی ترکیه، رفع بخشی از موانع الحاق آنکارا به اتحادیه اروپا از طریق بهبود وضعیت اقتصادی اکراد، دستیابی به اهداف اقتصادی و ژئواکونومیک، افزایش وزن ژئوپلیتیکی ترکیه و ملی‌سازی منابع آبی مشترک از مهم‌ترین اهداف داخلی، همگرایی منطقه‌ای با اسرائیل، اجرای سیاست آب در برابر نفت، ارتقای توان بازیگری ترک‌ها از طریق ایجاد وابستگی غذایی در عرصه بین‌المللی و پیگیری استراتژی نئوعثمانیسم؛ از مهم‌ترین اهداف منطقه‌ای ترکیه و بروز تنش‌های سیاسی با همسایگان، ظهور بحران‌های زیست‌محیطی در غرب آسیا، نابودی بخشی از بناهای متعلق به هویت کردی، کاهش سطح آب اروندرود و تبعات آن، شکل‌گیری روندهای مهاجرتی داخلی و خارجی و بروز مجموعه‌ای از اعتراضات داخلی و بین‌المللی از مهم‌ترین بازتاب‌های فضایی حاصل از پیگیری و اجرای پروژه آناتولی جنوب شرقی می‌باشند.

منابع

- بدیعی، شهریار (۱۳۹۴)، تأثیر تغییرات اقلیمی در آغاز جنگ سوریه، ماهنامه KWC، شماره ۹.
- پارسایی، مهدی (۱۳۹۳)، روابط ترکیه و اتحادیه اروپا، فصلنامه سیاست، شماره ۱۰، صص ۱۰۶-۹۳.
- توحیدی، احمدرضا و کیخسروی، مهدی (۱۳۹۸)، خلاء معاهداتی: لزوم کنکاش در تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در فرایند سدسازی از دیدگاه حقوق بین‌الملل، فصلنامه حقوق بین‌المللی، شماره ۶۱، صص ۴۱۲-۳۸۵.
- خسروی، اعظم و شاهنده، بهرام و اطهری، اسدالله و هرمیداس باوند، داوود (۱۳۹۹)، پروژه آناتولی جنوب شرقی در بستر بحران هویت ملی ترکیه، فصلنامه سیاست جهانی، شماره ۲، صص ۱۱۶-۸۵.
- ستاری، محمدتقی (۱۳۹۶)، بررسی اثرات منطقه‌ای پروژه‌های توسعه منابع آب ترکیه (مطالعه موردی پروژه گاپ و سد ایلیسو)، مرکز تحقیقات استراتژیک ریاست جمهوری. شماره مسلسل: ۱.
- صادقی، شمس‌الدین (۱۳۹۵)، هیدروپلیتیک و امنیت ملی (مطالعه موردی: کشورهای منطقه خلیج فارس)، فصلنامه راهبرد، سال ۲۵، شماره ۸۱، صص ۱۴۴-۱۱۷.
- عساری، مهتاب (۱۳۹۵)، پروژه گاپ، آتشی زیر خاکستر (سدسازی‌های بی‌رویه در آناتولی ترکیه)، تهران، معاونت فنی و حسابرسی امور عمومی و اجتماعی.
- فرهادی، علی (۱۳۹۹)، تأثیرات طرح راهبردی آناتولی جنوب شرقی ترکیه (Gap) بر امنیت جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه امنیت ملی، شماره ۳۸، صص ۲۱۶-۱۸۵.
- قالیباف، محمدباقر و پیشگاهی‌فرد، زهرا و افضل‌ی، رسول و حسینی، محمد (۱۳۹۳)، واکاوی و تبیین نقش غذا در رقابت‌های ژئوپلیتیکی با تأکید بر ژئوپلیتیک غذا، فصلنامه ژئوپلیتیک، شماره ۱، صص ۱۸۹-۱۶۰.
- نوایی، علی (۱۳۹۸)، بهره‌برداری از سد ایلیسو در ترکیه و موازین حقوق بین‌الملل آب، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۶۳، صص ۱۸۹-۱۶۱.
- خبرگزاری تی آر تی ترکیه، بازنمایی شده مورخ ۱۴ مهرماه ۱۴۰۰ از: <https://www.trt.net.tr/dari/trkhyh/2018/02/21/jm-yt-twrkhyh-drsl-2040-bh-bysh-z100mylywn-tn myrsd-915088>.
- Aazam, Hadi. & Soltani, Mohsen & Baradaran Motie, Shaghayegh (2021), Turkey's Geopolitics in the Recep Tayyip Erdogan Era, Tehran, Publications of the Iranian Geopolitical Association.

- Akbari, Narges & Mshhadi, Ali (2019), Environmental Threats and Commitments of the Turkish Government in the Implementation of the Gap Project on Environmental Impacts in Iran (Dust), *Journal of International Law*, No. 61. Pp. 311-351.
- Moradi Tadi, M.R. (2017). Water and Politics: A Look at the Process of Water Politicization. *Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities*, 9(4), 73-92.
- Conker A (2018) Understanding Turkish water nationalism and its role in the historical hydraulic development of Turkey. *The Journal of Nationalism and Ethnicity* ISSN:. Taylor & Francis 46(5):877– 891.
- Cooke, Kieran (2019), Before the flood: Turkey's new dam set to wash away past despite uncertain future, Available at: <https://www.middleeasteye.net/news/flood-turkeys-new-dam-set-wash-away-past-despiteuncertain-future>.
- Darvishi Blourani, A. (2018) Should we be worried about dust storms in the Tigris and Euphrates catchment?, Select Publishing, University of Tehran [In Persian].
- Ghaem Maghami, S. A. (2017) Water Crisis and Transboundary Waters of Turkey and National Environmental Security of Iran, *Quarterly Journal of National Interest Studies*, Second Year, No. 7, Spring, pp. 97-117.
- McMurry, K., & C. S. Kramer–Leblanc (1998); Discussion Paper on Domestic Food Security, *Family Economics and Nutrition Review*, Vol. 11, Nos. 1 & 2, p. 49.
- Mianabadi, H. & Amini, A. (2019) The entanglement of water, politics and environment in the Tigris and Euphrates catchments, *Geopolitical Quarterly*, Year 15, Number 2, Summer, pp. 54-86.
- Tsakalidou, I. (2013). The Great Anatolian Project: Is Water Management a Panacea or Crisis Multiplier for Turkey's Kurds?. *New Security Beat*, 5. Available at: <https://www.newsecuritybeat.org/2013/08/great-anatolianproject-water-management-panacea-crisis-multiplier-turkeys-kurds>.
- Yildiz, D. (2018) The Peece Water Pipeline and innovative hydro diplomacy. *World Water Diplomacy & Science News* 3(4):1–9.
- Zaki, Yashar & Afzali, Rasoul & Pashalo, Ahad(2015), Geopolitical bottlenecks of Republic of Azerbaijan based on Peter Haggett model, *Geopolitics Quarterly*. No 4, pp. 32-54.
- Gazanfarzadeh, Hamid(2018), Environmental Impacts of the Turkish Anatolian Project on the Iranian Climate, *National Conference on Climate Change*, pp.1-17.
- Ghoreishi, S.Z. & Mianabadi, H. & Hajiani, E. (2020), The Dimensions of Hydraulic Mission in Turkey's Hydropolitics, *Iran-Water Resources Research*, Volume 16, No. 1, pp. 219-221.
- Hafeznia, Mohammad Reza, (2006); *Principles and Concepts of Geopolitics*, Mashhad: Papoli Publications [In Persian].
- IFP, (2018), Iran Says Turkey's GAP Project Destroys Regional Ecosystem, Available at: <https://ifpnews.com/exclusive/iran-says-turkeys-gaproject-destroys-regional-ecosystem>.
- kankal.murat and et all(2016), Status of hydropower and water resources in the Southeastern Anatolia Project (GAP) of Turkey, *energy report*, Volume 2, November 2016, Pages 123-128.
- Karami, A. & Hassanzadeh, J & Pishgahi Fard, Z. (2016) The effect of hydropolitics on Iraq-Turkey relations with emphasis on the Tigris and Euphrates, *Quarterly*

Journal of Political Studies of the Islamic World (Scientific-Research), Fifth Year, No. (17), Spring.

- Mianabadi, H. & Ghoreishy, S.Z. (2021), Reframing Water Security Components. Iran-Water Resources Research, No. 1. Pp. 239-261.
- 31- Nasehi, Mohammad & Gudarzy, Mahnaz (2020), Turkey Dam construction Project Threats: Security Threats to West Asia and the Islamic Republic of Iran, Foreign Relations Quarterly, No.1, pp.103-129.
- 32- Qarehgozlou, Maryam(2017), Iran holds Turkey partly accountable for dust storms; Turkey denies, Available at: <https://www.tehrantimes.com/news/414799/Iran-holds-Turkey-partly-accountable-for-dust-stormsTurkey>.
- 33- Rahimi Ashtiani, D. (2018) Water, Security and West Asia, Abrar Allameh Cultural-Studies and Research Institute, Tehran, November.
- 34- Warner, Jeroen F. and Zeitoun, Mark (2008), International relations theory and water do mix: A response to Furlong's troubled waters, hydrohegemony and international water relations. Political Geography 27 (2008), pp 802-810.

